Sosiaali- ja terveysministeriö

HE 92/2025

Vammaispalvelulain 2 §:n muuttaminen
(Elämänvaiheita koskeva säännös)

Sosiaali- ja terveysvaliokunta 14.10.2025

Sirkka Sivula
hallitusneuvos

Keskeiset ehdotukset

- Vammaispalvelulain 2 §:ään ehdotetaan lisättäväksi
  - uusi vammaispalvelulain luonnetta erityislakina koskeva säännös (1 mom.) ja
  - säännös henkilön elämänvaiheen huomioon ottamisesta lain valinnassa (4 mom.).
- Esitettävät uudet säännökset täydentävät vuoden 2025 alussa voimaan tullutta soveltamisalasäännösten kokonaisuutta.
  - Muut ehdotettavan soveltamisalapykälän säännökset vastaisivat sisällöltään voimassa olevan lain säännöksiä.
  - Vain pykälän kirjoitustapaa ja momenttien järjestystä ehdotetaan muutettavaksi siten, että säännökset ohjaavat selkeämmin lainvalintaa.

Esityksen tavoitteet

- Varmistaa vammaispalvelulain säilyminen vammaisille henkilöille tarkoitettuna erityislakina, joka turvaa
  - eri elämänvaiheissa elävien vammaisten henkilöiden erityispalveluiden saatavuuden sekä
  - perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen.
- Turvata hyvinvointialueiden edellytykset rahoittaa vammaispalvelut.

Täydennysehdotukset elämänvaiheita koskevaan aiempaan säännösesitykseen (HE 122/2024)

- Elämänvaiheita koskevaan säännökseen ehdotetaan lisättäväksi
  - Elämänvaiheen määritelmä
  - Luettelo elämänvaiheista
    - lapsuus, nuoruus, aikuisuus, vanhuus
  - Viittaus lain tarkoituspykälään (1 §)
  - Velvoite huolehtia palveluiden jatkuvuudesta eri elämänvaiheissa
  - Velvoite tehdä elämänvaiheisiin liittyvä arviointi osana yksilöllistä palvelutarpeen arviointia

Elämänvaiheita koskevat säännösesitykset

- Sen lisäksi mitä 1 momentissa säädetään, tämän lain mukaisia palveluja järjestetään vammaiselle henkilölle vain, jos hänen välttämätön avun ja tuen tarpeensa poikkeaa siitä, mikä on henkilön elämänvaiheessa tavanomainen tarve. (HE 122/2024)

- Tämän lain perusteella järjestetään palveluita niille vammaisille henkilöille, joiden toimintarajoitteesta johtuva välttämätön avun ja tuen tarve poikkeaa kyseessä olevaan elämänvaiheeseen tavanomaisesti kuuluvasta avun ja tuen tarpeesta. Tässä laissa tarkoitetaan elämänvaiheella ihmisen yleiseen elämänkulkuun kuuluvaa ajanjaksoa, johon liittyy sille tyypillisiä kehitysvaiheita ja tehtäviä. Elämänvaiheita ovat lapsuus, nuoruus, aikuisuus ja vanhuus. Arvioitaessa oikeutta saada vammaispalveluita eri elämänvaiheissa tulee ottaa huomioon, mitä 1 §:ssä säädetään lain tarkoituksesta. Arvioinnissa tulee lisäksi ottaa huomioon palveluiden jatkuvuus siirryttäessä elämänvaiheesta toiseen. Arviointi tulee tehdä osana yksilöllistä palvelutarpeen arviointiprosessia. (HE 92/2025)

Esityksen taloudelliset vaikutukset

- HE 122/2024 eduskuntakäsittelyssä varattiin 20,2 miljoonaa euroa lain toimeenpanon edellytysten vahvistamiseksi sen lisäksi, mitä uudistuksen toimeenpanoon oli budjetoitu.
  - Eduskunta totesi, että elämänvaiheita koskevan momentin poistaminen voisi joissain tilanteissa johtaa asiakassiirtymiin yleislain palveluista vammaispalveluiden piiriin, millä olisi kustannusvaikutuksia hyvinvointialueille.
- Lakiin nyt ehdotettavan tarkennuksen vuoksi toimeenpanon edellytysten turvaamiseksi varmuuden vuoksi varattu 20,2 miljoonaa euroa voitaisiin vähentää hyvinvointialueiden rahoituksesta lain voimaantulosta (vuodesta 2026) lähtien.

Esityksen suhde YK:n vammaissopimukseen

- Arvioitaessa elämänvaiheita koskevan säännöksen suhdetta YK:n vammaissopimukseen, tulee ottaa huomioon, että säännös on osa vammaispalvelulain sekä muun yleis- ja erityislainsäädännön muodostamaa kokonaisuutta, joka yhdessä turvaa vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumista.
- Elämänvaiheita koskeva säännös ei rajaisi iän perusteella oikeutta saada vammaispalveluita, vaan vammaispalveluita olisi mahdollista saada eri ikäisenä ja eri elämänvaiheissa.
  - Myös yleispalveluita tulee järjestää henkilön tarpeiden mukaan. (PL 19 § 1 ja 3 mom. ja PL 22 §)
- Vammaispalvelulain 2 §:ään sisältyvä vammaisen henkilön määritelmä on sopusoinnussa vammaissopimuksen artiklaan sisältyvän määritelmän kanssa.
  - Eri tavoin vammaisilla henkilöillä on yhdenvertainen oikeus saada vammaispalveluita.
- YK:n vammaisten oikeuksien sopimuksen 5 artiklan mukaan erityistoimia, jotka ovat tarpeen vammaisten henkilöiden tosiasiallisen yhdenvertaisuuden jouduttamiseksi tai saavuttamiseksi, ei katsota yleissopimuksen tarkoittamaksi syrjinnäksi.

Esitettävän muutoksen merkitys

- Esitettävä muutos vaikuttaisi yhdessä aiemmin tehtyjen muutosten kanssa siten, että vammaispalvelulaki säilyy vammaisille henkilöille tarkoitettuna erityislakina, joka turvaa vammaisten henkilöiden mahdollisuuden saada itsenäisen elämän ja osallisuuden toteutumisen edellyttämät palvelut eri elämänvaiheissa.
  - Vammaispalveluilla on erityisen suuri merkitys henkilöille, jotka ovat riippuvaisia palveluista useissa eri elämänvaiheissa. Muutos auttaisi turvaamaan heidän palvelunsa.
  - Esityksen tarkoituksena on turvata vammaisten ihmisten palveluiden saatavuus ja rahoitus kestävällä tavalla myös väestörakenteen muuttuessa ja väestön palvelutarpeiden kasvaessa.
    - Mikäli lain soveltamisala olisi ehdotettua laajempi ja vammaispalveluita olisi mahdollista saada myös niihin tarpeisiin, joita ihmisillä yleensäkin esiintyy eri elämänvaiheissa vammaisuudesta riippumatta, hyvinvointialueiden mahdollisuudet vastata vammaisten henkilöiden palvelutarpeisiin voisivat vaarantua.
- Tarkennetun elämänvaiheita koskevan säännöksen lisääminen lakiin edistäisi palvelunkäyttäjien yhdenvertaisuutta ja parantaisi ennakollista ja jälkikäteistä oikeusturvaa, koska lainvalinta yleis- ja erityislain välillä eri elämänvaiheissa olisi mahdollista tehdä lakiin perustuen.
  - Asiakasprosessia koskevilla säännöksillä on myös suuri merkitys asiakkaan oikeusturvan kannalta.
- Liian tarkkarajainen säännös saattaisi tarpeettomasti estää vammaispalveluiden saamisen.

.